

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ОПТИМАЛЬНА СТРУКТУРА КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА»

DEFINITION OF CONCEPT «OPTIMAL STRUCTURE OF BUSINESS CAPITAL»

УДК 658

Рудика В.І.к.е.н., доцент кафедри
фінансів і кредитуХарківського інституту фінансів
Київського національного торговельно-
економічного університету**Невдчина О.І.**старший викладач кафедри
фінансів і кредитуХарківського інституту фінансів
Київського національного торговельно-
економічного університету**Сморода Ю.А.**

студентка

Харківського інституту фінансів
Київського національного торговельно-
економічного університету

У статті розглянуто понятійний апарат капіталу підприємства, його форми та структуру з урахуванням сучасного розвитку економічної науки. Запропоновано власне розуміння сутності поняття «структура капіталу підприємства».

Ключові слова: капітал, функції капіталу, форми капіталу, фінансові ресурси, грошові кошти, підприємство, оптимізація.

В статье рассмотрены категория капитала предприятия, его формы и структура с учетом современного развития экономической науки. Предложено собственное понимание сущ-

ности понятия «структура капитала предприятия».

Ключевые слова: капитал, функции капитала, формы капитала, финансовые ресурсы, денежные средства, предприятие, оптимизация.

The article deals with the conceptual apparatus of the capital of the enterprise, its forms and structures, taking into account the modern development of economic science. Proposed own understanding of the essence of the notion of capital structure of the enterprise.

Key words: capital, capital functions, forms of capital, financial resources, funds, enterprise, optimization.

Постановка проблеми. В умовах невизначеності та глобальної трансформації економіки країни великої уваги потребує розуміння простих термінів та процесів та можливості їх використання. Ринкові перетворення кардинально вплинули на умови функціонування підприємств, унаслідок чого істотно змінився механізм фінансування суб'єктів господарювання. З урахуванням економічної перебудови, основою якої завжди був саме капітал, доцільно приділити увагу цьому поняттю, джерелам його формування та напрямам використання у нових умовах розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «капітал» виникло давно, йому присвячено безліч робіт вітчизняних та зарубіжних науковців. До засновників цього визначення можна віднести А. Сміта, Д. Рікардо, В. Парето, Д. Міля, Дж.М. Кейнса, К.Р. Макконнелла, П. Самуельсона; до сучасних фахівців можна віднести таких, як: В. Шарп, Ю. Брігхем, Л. Гапенські, С. Росс, Г. Вестерфілд, Б. Джордан, Ф. Чі Ченг, Д. Фіннерті, М. Скотт та ін.

Постановка завдання. Метою статті є формування нових підходів до визначення поняття капіталу підприємства та його оптимізації в новій економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. З еволюційного погляду поняття «капітал» було визначено провідними науковцями в трьох аспектах:

1. Капітал як грошовий ресурс. Приблизниками такої думки були У. Стаффорд, Т. Мен, В. Мірабо, Ф. Кене, А. Монкрестьє. Вони стверджували, що гроші – основний чинник виробництва та головний інструмент економічної політики.

2. Капітал як матеріально-речовий ресурс. Прихильниками такого твердження є Ж-Б. Сей, А. Сміт, Д. Рікардо, Ст. Міль, Дж. Кейнс, А. Маршалл. Згідно із цим твердженням, капітал – це цінності й послуги, які приносять новий дохід.

3. Капітал як виробничі відносини, тобто відносини, які витікають із монополізації власності на засоби виробництва. Такий аспект розглядали К. Маркс, Ф. Енгельс, М. Фрідмен, П. Лоффер, Дж. Робінсон [11].

Сьогодні не зовсім доречно розглядати капітал лише з фінансового погляду та особливостей отримання доходу. Разом із розвитком ринкової економіки змінюється й сутність поняття. Погляд сучасних провідних учених на поняття «капітал» більш різноманітне. Визначення поняття деяких сучасних авторів наведено в табл. 1.

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок, що капітал підприємства – це вся сукупність матеріальних та виробничих благ, яка є в розпорядженні суб'єкта, використовується ним для функціонування, розвитку та слугує засобом нагромадження.

Розглядаючи структуру капіталу будь-якого підприємства, не можна не звернути увагу на джерела його формування. Більшість сучасних науковців виділяє власні та запозичені кошти. Своєю чергою, власні формуються за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел. Внутрішні джерела складаються зі статутного фонду, коштів від продажу акцій, бюджетних коштів, і т. д. Джерелами зовнішніх є нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування, продаж активів та скорочення дебіторської заборгованості [11].

Визначення сутності поняття «капітал підприємства»

Автор	Визначення поняття	Ключові слова
І.Т. Балабанов [1]	Капітал – це частина фінансових ресурсів. Капітал – це гроші, випущені в обіг, і доходи, що вони приносять від цього обігу	гроші, випущені в обіг, і доходи, що вони приносять від цього обігу
О.І. Бідник [2]	Капітал визначається як власність, що належить фізичним або юридичним особам у даний момент і чітко відокремлена від доходу, отриманого від цієї власності протягом певного періоду	власність, що належить фізичним або юридичним особам
О.Г. Біла [3]	Капітал підприємства – сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві; авансований у господарську діяльність капітал власний, позичений і залучений у сукупності	грошові ресурси, що використовуються на підприємстві
В.Г. Білоліпецький [16]	Капітал – частина фінансових ресурсів, задіяних підприємством в оборот, і доходи, що вони приносять від цього обороту	частина фінансових ресурсів, задіяних підприємством в оборот
І.О. Бланк [4]	Капітал – загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів	загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах
Є.Ф. Брігхем [4]	Капітал – необхідний чинник виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції	нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції
Л.І. Катан [6]	Капітал – це накопичений шляхом збереження запас благ у формі грошових коштів і капітальних товарів, що залучаються його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і чинник виробництва для отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з чинниками часу, ризику і ліквідності	запас благ у формі грошових коштів і капітальних товарів
Дж. Кларк [16]	Капітал – це сума активного і виробничого багатства, що складається з матеріальних засобів виробництва	сума активного і виробничого багатства
С.М. Клименко [7]	Капітал – це сукупність матеріальних цінностей і коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і привілеїв, необхідних для здійснення його господарської діяльності	сукупність матеріальних цінностей і коштів, фінансових вкладень і витрат
Г.О. Крамаренко, О.Е. Чорна [8]	Капітал – це фінансові ресурси підприємства, необхідні для організації його господарської діяльності і використовувани в господарському обігу для одержання доходів і прибутку	фінансові ресурси підприємства
В.М. Опарін [16]	Капітал – це сума коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємства	сума коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємства
А.М. Поддєрьогін [9]	Капітал – це кошти, якими володіє підприємство для здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку	кошти, якими володіє підприємство для здійснення своєї діяльності
С.В. Мойсеєв [16]	Капітал – це фінансові кошти підприємства, відображені в пасиві його бухгалтерського обліку. При цьому фінансовий капітал поділяється на власний, тобто сформований за рахунок власних джерел фінансових ресурсів, і позичковий, формування якого здійснюється за рахунок позичкових фінансових джерел	фінансові кошти підприємства, відображені в пасиві
В.О. Подольська [10]	Капітал – це вартість, яка в процесі виробництва дає нову додану вартість, тобто самозростає	вартість, яка в процесі виробництва дає нову додану вартість
В.В. Селезньов [12]	Капітал є взаємозростаючою вартістю, яка виступає у вигляді певної суми грошей, що витрачаються на засоби виробництва і на заробітну плату робітникам, а потім під час продажу виготовленого товару знову перетворюються на гроші, але вже в більшій кількості	взаємозростаюча вартість, яка виступає у вигляді певної суми грошей
О.М. Полінкевич, О.М. Панькевич [11]	Капітал – це вартість, яка приносить соціально-економічний ефект та забезпечує перспективи розвитку підприємства	вартість, яка приносить соціально-економічний ефект
Власне бачення поняття «капітал»	Капітал підприємства – це вся сукупність матеріальних та виробничих благ, яка є в розпорядженні суб'єкта, використовується ним для функціонування, розвитку та слугує засобом нагромадження	весь сукупність матеріальних та виробничих благ, яка є в розпорядженні суб'єкта

Запозичені кошти відрізняються характерною особливістю їх використання у часі, тобто довгострокові та короткострокові запозичені кошти. Виникнення короткострокових джерел формування капіталу підприємства може існувати в такій формі, як: короткострокові кредити банківських та небанківських установ, у формі векселів, кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги та заборгованість за розрахунками. Стосовно довгострокових запозичень можна виділити довгострокові кредити банківських та небанківських кредитних установ, випуск облігацій та лізинг. Дехто виділяє залучені кошти, тобто інвестиції.

Основою управління капіталу є його оптимальна структура. Конкретного визначення поняття «оптимальна структура капіталу підприємства» в економічній науці немає, тому серед науковців існує дискусія та розбіжності стосовно цього вислову. Дехто вважає оптимальною структурою певні показники, дехто – співвідношення власного та запозиченого капіталу підприємства [11].

Серед провідних учених, таких як Г.Г. Кірейцев, Є.Ф. Брігхем, І.В. Викиданець, О.С. Стоянова, Е. Нікхбахт, А. Гропеллі, В.Г. Белоліпецький, Р.С. Каплан, Д.П. Нортон, сформувався поняття оптимальної структури капіталу як певне співвідношення власного та залученого капіталу підприємства. Згідно із цією думкою, баланс між цими показниками призведе до підвищення ціни акцій, унаслідок чого підприємство матиме змогу збільшити ринкову вартість капіталу.

У Дж.К. Шима, Дж.Г. Сигела, В.В. Ковальова та О.О. Терещенко сформувалася думка щодо загальної вартості підприємства та джерел його фінансування, тобто береться до уваги середньозважена вартість самого підприємства.

І.О. Бланк стверджує, що оптимальна структура капіталу характеризується співвідношенням між такими показниками, як рентабельність та фінансова стійкість. Ці показники також базуються на наявності власних та залучених коштів та, як наслідок, максимізують вартість капіталу підприємства.

Дещо подібне визначення приводять Т.В. Головка та С.В. Сагова, стверджуючи, що оптимізація структури капіталу підприємства являє собою певне співвідношення між власним і позиковим капіталом та, як наслідок, сприяє зростанню ефективності між дохідністю та фінансовою стійкістю [10].

Саме значення слова «оптимізація» говорить про характеристику вигідного співвідношення будь-чого, результатом якого має бути максимальна ефективність.

Ураховуючи той факт, що йдеться про оптимальну структуру капіталу підприємства, можна сказати, що оптимальною має бути така структура, за якої підприємство, формуючи капітал за

рахунок різних джерел, досягає максимальної ефективності від діяльності, має змогу нагромаджувати власний капітал, розвивати виробництво та при цьому не знижувати показники рентабельності власного капіталу та фінансової стійкості.

Дослідження сучасної економічної літератури доводять, що серед науковців сформувався три методи оптимізації структури капіталу підприємства [11]. Перший критерій полягає в оптимальному рівні рентабельності власного капіталу. Другий метод передбачає зведення до мінімуму фінансових ризиків. Третій метод полягає у стабілізації вартості капіталу підприємства.

Розглянувши підходи різних учених до визначення оптимальної структури капіталу підприємства, врахувавши всі протиріччя та спільні ідеї, конкретної формули сьогодні не маємо. Навіть однотипні підприємства мають власний шлях оптимальної побудови структури капіталу. Враховуючи часті зміни кон'юнктури ринку, специфіку підприємства, рівень розвитку та джерела фінансування суб'єкту, це питання залишається індивідуальним.

Висновки з проведеного дослідження. У період глобальної економічної перебудови капітал відіграє велику роль у розвитку підприємства та є важливим елементом, який дає змогу оцінити фінансовий стан суб'єкта господарювання. Як показує практика, більшість суб'єктів формує капітал за рахунок різних джерел фінансування. В умовах сьогодення функціонуючим підприємствам украї складно досягти балансу між власними та запозиченими коштами та сформувати дійсно оптимальну структуру капіталу, яка сприятиме сталому розвитку.

Одним із вагомих усебічних та професійних методів успішного функціонування є своєчасне дослідження як власного фінансового стану підприємства, так і змін в економічному середовищі. Своєчасне виявлення можливого дисбалансу дає змогу керівництву конкретного підприємства прийняти рішення щодо його усунення та спрогнозувати майбутні кроки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балабанов І.Т. Основи фінансового менеджмента: учеб. пособ. М.: Финансы и статистика, 1998. 477 с. ISBN 5-279-01756-6.
2. Бідник О.І. Поняття капіталу підприємства та його еволюція. Науковий вісник. 2007. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/17_2/131_Bidnyk_17_2.pdf. 15.02.2013.
3. Біла О.Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств. Фінанси України. 2007. № 4. С. 112–119.
4. Бланк І.А. Управление формированием капитала. К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. 512 с.
5. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2008. 560 с. ISBN 5-7720-0943-5.

6. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Л.І. Бровко, Н.П. Дуброва, Н.В. Бондарчук. Суми: Довкілля, 2009. 184 с.

7. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2008. 520 с.

8. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент: підручник; Дніпропетровський ун-т економіки та права. К.: ЦНЛ, 2006. 520 с. ISBN 966-364-151-7.

9. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент: підручник; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. К.: КНЕУ, 2008. 536 с.

10. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: Центр навч. л-ри, 2007. 488 с.

11. Полінкевич О.М. Суть поняття «капітал» та «оптимальна структура капіталу підприємств» в економічній науці. Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». 2014. Вип. 11(44).

12. Селезнев В.В. Основы рыночной экономики Украины: учеб. пособ.; 2-е изд., доп. и перераб. К.: А.С.К., 2002. 656 с.

13. Суярова О.О. Узагальнення існуючого досвіду класифікації капіталу підприємства. URL: http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2009/Econom_2_09/09soodkk.pdf. 15.02.2013.

14. Черемісова Т.А. Подальше дослідження економічної сутності капіталу, його видів та функціональної ролі у діяльності підприємств. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpchdtu/2008_21_1/articles/Pitanya_econom/32_Cheremisova.pdf. 15.02.2013.

15. Чернецька А.Ю. Формування оптимальної структури капіталу підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 2. Т. 3. С. 109–112.

16. Юшко С.В., Лугова А.А. Критичний аналіз економічної сутності поняття «капітал підприємства». Вісник економіки, транспорту і промисловості. 2011. № 36. С. 234–238.

4. Blank Y.A. (2002) Upravlenye formirovaniem kapytala [Management of formation of capital]. K.: Nyka-Tsentr, Элha, 512 s.

5. Brihkhem Ye.F. (2008) Osnovy finansovoho menezhmentu [Fundamentals of Financial Management]: Navch. posibnyk . Tsentr navchalnoi literatury. S. 560. – ISBN 5-7720-0943-5.

6. L.I. Katan, L.I. Brovko, N.P. Dubrova, N.V. Bondarchuk (2009) Finansovyi menezhment [financial management] : navch. Posibnyk. Sumy: «Dovkillia», 184 s.

7. Klymenko S.M. (2008) Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva [Managing the competitiveness of the enterprise] : navch. posib. KNEU, 520 s.

8. H.O. Kramarenko, O.Ye. Chorna (2006) Finansovyi menezhment [financial management]: pidruchnyk. Dnipropetrovskiy un-t ekonomiky ta prava. K.: TsNL, 520 s. – ISBN 966-364-151-7.

9. Poddierohin A.M. (2008) Finansovyi menezhment [financial management]: pidruchnyk / Ker. kol. avt. i nauk. red. prof. KNEU, 536 s.

10. V.O. Podolska, O.V. Yarish (2007) Finansovyi analiz [Financial analysis] [navch. posib.] Tsentr navch. l-ry, 488 s.

11. Polinkevych O.M. (2014) Sut poniat «kapital» ta «optymalna struktura kapitalu pidpriemstv» v ekonomichnii nauki. [The essence of the concepts of "capital" and "optimal capital structure of enterprises" in economic science]. Ekonomichni nauky. [Economic sciences]. Serii «Ekonomichna teoriia ta ekonomichna istoriia». [Series "Economic Theory and Economic History"]. Zbirnyk naukovykh prats [Collection of scientific works]. Lutskii NTY. Vol. 11(44). Lutsk.

12. Seleznev V.V. (2002) Osnovi runochnoy ekonomyky Ukrainy [Fundamentals of the Market Economy of Ukraine] : ucheb.pos. vol. 2-e yzd., dop. y pererab. – K.: A.S.K., 656 s.

13. Suiarova O.O. (2009) Uzahalnennia isnuiochoho dosvidu klasyfikatsii kapitalu pidpriemstva [Generalization of existing experience of enterprise capital classification] visnyk Sumdu. Available at: http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2009/Econom_2_09/09soodkk.pdf. – 15.02.2013.

14. Cheremisova T. A. (2013) Podalshe doslidzhennia ekonomichnoi sutnosti kapitalu, yoho vydiv ta funktsionalnoi roli u diialnosti pidpriemstva [Further study of the economic essence of capital, its types and functional role in the enterprise activity]. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpchdtu/2008_21_1/articles/Pitanya_econom/32_Cheremisova.pdf. – 15.02.2013.

15. Chernetska A.Yu. (2011) Formuvannia optymalnoi struktury kapitalu pidpriemstva [Formation of the optimal structure of enterprise capital]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. Vol. 2. T. 3. P. 109–112.

16. Yushko S.V. (2011) Krytychnyi analiz ekonomichnoi sutnosti poniattia «kapital pidpriemstva» [Critical analysis of the economic essence of the concept of "capital of an enterprise"]. Visnyk ekonomiky, transportu i promyslovosti. Vol. 36. P. 234–238.

REFERENCES:

1. Balabanov Y.T. (1998) Osnovi fynansovoho menezhmenta [Fundamentals of financial management] : uchebnoe posobyе. Fynansi y statystyka. P. 477. – ISBN 5-279-01756-6.

2. Bidnyk O.I. (2007) Poniattia kapitalu pidpriemstva ta yoho evoliutsiia [The concept of enterprise capital and its evolution] Naukovyi visnyk. (Elektronnyi resurs) Vol. 17.2 P. 131–135. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/17_2/131_Bidnyk_17_2.pdf. – 15.02.2013. (accessed May 2018)

3. Bila O.H. (2007) Finansove planuvannia i finansova stabilnist pidpriemstv [Financial planning and financial stability of enterprises] Finansy Ukrainy. Vol. 4. P. 112–119. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2007_4_14 (accessed May 2018).

Rudika V.I.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Finance and Credit
Kharkiv Institute of Finance,
Kyiv National University of Trade and Economics

Nevdachina O.I.

Senior Instructor at Department of Finance and Credit
Kharkiv Institute of Finance,
Kyiv National University of Trade and Economics

Smoroda Y.A.

Graduate Student
Kharkiv Institute of Finance,
Kyiv National University of Trade and Economics

DEFINITION OF CONCEPT “OPTIMAL STRUCTURE OF BUSINESS CAPITAL”

Many works by scholars of different times are devoted to the study of such a concept as capital. Translated from Latin, “capital” means the main one. In fact, in any activity, everything starts with a capital and it plays a major role. With the passage of time, the economy changes, processes in it and, at the same time, change the meaning of all terms related to these processes. Founders of the concept of “capital” first understood it as a means. To date, this word has a somewhat wider meaning and application.

In today's conditions, the question of capital formation of the enterprise, its optimal structure in the new conditions of development is acutely rising. Despite the achievements of scientists, there are no specific answers to the questions. Therefore, the problem remains open and requires further research.

In the activity of the enterprise, a significant role is played by capital. It is quite difficult to find a balance between borrowed and own funds in the formation of capital. As you know, the capital structure of the enterprise is the main component for determining its financial status. Financial stability, solvency, return on equity, autonomy, all these indicators directly depend on the structure.

You can talk for a long time about the importance of the optimal capital structure of an enterprise. The question is in the formula. What should be the optimal structure? To date, there is only one concrete answer. Each enterprise has its own peculiarities of functioning, specificity of activities, and factors of influence on each of its own. The only correct solution for today is the search for an individual optimal capital structure of the enterprise.

Each company should optimize its capital structure at its own discretion, taking into account its peculiarities. So the question of finding the optimal capital structure of the company is gaining in acuity and needs further research.